

*В. Л. Міненко,
канд. екон. наук*

*V.L. Minenko,
Candidate of Econ. Sci.*

НАСЛІДКИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ У СФЕРІ ЗАЙНЯТОСТІ ТА ЗАХОДИ ЩОДО ЇХ ПОДОЛАННЯ

Abstract. The author considers peculiarities of the influence of the financial-economic crisis on the state in the sphere of employment in one of the eastern regions of Ukraine, the Kharkiv region, and analyzes the experience of a realization of a number of measures to overcome the crisis-induced phenomena.

Сучасна фінансова криза, що із середини 2008 р. в різній мірі охопила всі розвинуті країни світу, суттєво вплинула і на розвиток соціально-економічної ситуації в Україні.

Найбільше відчутними стали негативні наслідки кризи для соціальної та економічної сфери східних регіонів, де спостерігалось істотне падіння обсягів виробництва, скорочення чисельності працюючих та зростання рівня безробіття.

Зокрема, по Харківській області відбулося суттєве зниження чисельності працівників, зайнятих в економічній діяльності, так лише за жовтень – грудень минулого року вивільнено понад 50 тис. осіб. При цьому середньооблікова чисельність працівників у жовтні 2008 р. порівняно з жовтнем 2007 р. зменшилася на 1,8% (12,8 тис. осіб), у листопаді відповідно на 4,2 % (29,4 тис. осіб), у грудні – на 7,8% (54,9 тис. осіб).

Спеціалістами обласної служби зайнятості здійснюється постійний моніторинг режиму роботи 150 ринкоутворюючих підприємств, результати якого свідчать, що половина з них працює на умовах неповної зайнятості: неповний тиждень – у 20,0% працюючих, у відпустках без збереження заробітної плати – 6,0% працюючих. Вибуття працівників у півтора разу перевищує прийом на роботу. І хоча масового вивільнення з підприємств поки що не спостерігалось, на багатьох з них відбувається значне звільнення за згодою сторін або за власним бажанням. Понад 70% з числа осіб, які звернулись до служби зайнятості останнім часом, були звільнені саме за цією причиною.

Відповідно зростає кількість звернень потенційних працівників до служби зайнятості: в жовтні щоденний приріст реєстрації становив до 400 осіб, в листопаді-

грудні понад 800 осіб. На 1 січня 2009 р. на обліку в службі зайнятості перебувало 48,2 тис. безробітних. А це на третину більше, ніж було на початок 2008 р. Водночас кількість вакансій, що подають роботодавці, зменшувалася щоденно до 100 одиниць. Тому навантаження на 1 вільне робоче місце зросло з 3 осіб на початок 2008 р. до 11 осіб на початок 2009 р. і продовжує зростати. Потрібно відмітити, що за підсумками лютого поточного року середньооблікова чисельність штатних працівників, зайнятих в економічній діяльності, у порівнянні з січнем зросла на 4 тис. і становила 623,9 тис. осіб. Водночас і щоденна реєстрація пошукачів роботи в службі зайнятості протягом лютого 2009 р. була значно меншою, ніж наприкінці 2008 р., та коливалася на рівні 300–350 осіб на день. Разом з цим, загальна чисельність осіб, які, за очікуваннями, звернуться до служби зайнятості Харківської області, може перевищити 160,0 тис.

З метою відпрацювання соціально-економічних заходів щодо стабілізації функціонування провідних підприємств Харківщини в умовах сучасної економічної кризи під головуванням першого заступника голови Харківської облдержадміністрації В. Бабаєва було створено антикризову робочу групу, до складу якої також увійшли представники обласного центру зайнятості.

Протягом листопада минулого року робоча група відвідала Харківське державне авіаційне виробниче підприємство, ДП ХМЗ «ФЕД», ВАТ «Турбоатом», ЗАТ «Південкабель», ВАТ «ХТЗ», ВАТ «Харківський підшипниковий завод», ТОВ «Харківський завод підйомно-транспортного устаткування», ДП «Харківський приладобудівний завод ім. Т.Г. Шевченка», ДП ХЕМЗ, ЗАТ «Лозівський ковальсько-механічний завод» тощо. На підприємствах проводилися робочі наради, за результатами яких приймалися спільні рішення з подолання негативних наслідків економічної кризи. Обласним центром зайнятості активізовано такі форми роботи, як професійна орієнтація та професійне навчання безробітних, залучення їх до громадських робіт.

В умовах кризи пріоритетним завданням профорієнтації постає формування в людини прагнення займати активну життєву позицію щодо сприяння власному працевлаштуванню, в тому числі за умови зміни професії, а не пасивно перебувати на обліку. Особливо, це стосується випадків, коли до служби зайнятості будуть надходити нові вакансії, хоча й з невеликою оплатою праці.

Кожному, хто звертається до служби зайнятості, надається допомога щодо професійного складання резюме, що має стати своєрідним «професійним паспортом» особи. Резюме розташовується на інтернет-порталах пошуку роботи та розсилається роботодавцям, які мають попит на робітників.

Спеціалістами центрів зайнятості організовано щоденне проведення інформаційних семінарів «Особливості працевлаштування в умовах світової фінансової кризи». Головна мета – сприяння зниженню негативної емоційної напруги, зумовленої масштабами кризи та збільшенням чисельності людей, що втратили роботу.

Одночасно службою зайнятості проводиться постійний моніторинг попиту та пропозиції робочої сили з метою укомплектування підприємств, що матимуть

потребу в кадрах, за рахунок звільнених працівників та безробітних. Запроваджена низка заходів, у рамках яких проводиться консультування осіб, що підлягають вивільненню, безпосередньо на виробництві. Це дає змогу попередити звернення до служби зайнятості та втрату людиною мотивації до праці.

Наприклад, Орджонікідзевським районним центром зайнятості були проведені зустрічі з вивільнюваними працівниками на ВАТ «ХТЗ» та ВАТ «Харківський підшипниковий завод». Працівники, які протягом кінця листопада та першої декади грудня вивільнювалися з цих підприємств, були спрямовані службою зайнятості та прийняті на інші підприємства, зокрема ДП «Електроважмаш».

В організації профнавчання безробітних основним напрямом залишається підготовка за індивідуальною формою, що дозволяє готувати працівника безпосередньо на майбутньому робочому місці, у тому числі, у разі загрози вивільнення, і за другою професією, затребуваною на виробництві. Якщо протягом усього 2008 р., наприклад, на ринкоутворюючих машинобудівних та металообробних підприємствах області проходило навчання 228 чол. з числа безробітних, то 54 чол. були направлені на навчання саме протягом листопада – грудня 2008 р. Ефективно використовують цю послугу такі підприємства: ВАТ «Турбоатом», ДП ХМЗ «ФЕД», ДНВП «Об'єднання Комунар», ТОВ «Харківський завод підйомно-транспортного устаткування». На компенсацію підприємствам за договорами на індивідуальне навчання, укладеними у 2008 р., служба зайнятості планує витратити 2,4 млн. грн.

До антикризових заходів соціально-економічної стабілізації слід віднести передусім такі: професійне навчання безробітних за програмами підвищення кваліфікації працівників, які працюють на сільськогосподарських роботах сезонного характеру; професійне навчання осіб, що потребують додаткових гарантій соціального захисту, для підвищення їх конкурентоспроможності на ринку праці.

У грудні 2008 р. Верховною Радою України було прийнято Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо зменшення впливу світової фінансової кризи на сферу зайнятості населення», який набрав чинності з 13 січня цього року.

Зміни, що внесені, зокрема до Законів України «Про зайнятість населення», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», «Про розмір внесків на деякі види загальнообов'язкового державного соціального страхування», передбачають нове визначення «підходящої роботи», до якої може бути віднесена участь в оплачуваних громадських роботах, впровадження профілактики виникнення страхових випадків, збільшення розміру внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття з 1,8% до 2,2%.

Окремо важливо відзначити антикризові заходи профілактичного характеру, до яких можна віднести: фінансування витрат роботодавця на оплату праці працівників, яких з метою запобігання їх вивільненню тимчасово переведено за їх згодою на іншу роботу за умови збереження за ними основного місця роботи; фінансування витрат роботодавця на професійне навчання працівників, щодо яких є загроза вивільнення у зв'язку з тимчасовим припиненням виробництва, також за умови збереження за працівниками місця роботи.

Ці зміни мають сприяти зменшенню соціальної напруги на ринку праці та дозволити зберегти досвідчені кадри, особливо робочих професій металообробного та машинобудівного виробництва, від втрати кваліфікації та мотивації до праці.

Головні завдання щодо охоплення населення профнавчанням, особливо за перспективними напрямками, має реалізовувати Харківський центр професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості. Протягом останніх місяців проводилася робота з ліцензування професій: токаря, фрезерувальника, верстатника широкого профілю, оператора верстатів з програмним керуванням, монтажника гіпсокартонних конструкцій, слюсар-ремонтника. Для організації навчання за металообробними напрямками придбано фрезерний та токарний обробні центри фірми EMCO. Аналогічне обладнання застосовується на провідних підприємствах України, Російської Федерації, країн Європи. Оволодіння навичками такого рівня дозволить відчутно підвищити конкурентоспроможність слухачів навчального центру. В перспективі передбачається ліцензування професії «робітник фермерського господарства», в рамках навчання за якою слухач оволодіє основами керування сільсько-господарською технікою, основами тваринництва, рослинництва.

Навчальні програми центру професійно-технічної освіти мають відповідати основним світовим стандартам та методикам навчання, мати короткий термін і забезпечувати можливість як підготовки, так і підвищення кваліфікації та розширення компетенції безробітних та зайнятого населення. У навчальному центрі будуть запроваджені найвищі стандарти якості для організації навчання та соціально-побутового забезпечення слухачів.

Крім того, вже сьогодні отримано згоду на створення в структурі Харківського ЦПТО ДСЗ підрозділу, що буде займатися професійною орієнтацією, зокрема з налаштування підростаючого покоління на отримання робітничих професій і спеціальностей.

Під час відвідування профорієнтаційного заходу в Першотравневому дошкільному навчальному закладі Зміївського району голова Харківської обласної державної адміністрації А. Аваков справедливо зауважив, що профорієнтація – це найефективніший засіб підвищення авторитету батьків в очах дітей. Якщо з дитинства людина отримає кваліфіковані знання про ті або інші професії, то курс, який буде викладатися в школі, дозволить учням більш компетентно оцінювати власні здібності й бажання та вимоги ринку праці.

На сьогодні спеціалістами обласного центру зайнятості розробляється профорієнтаційний курс, який передбачає проведення в кожному класі по два уроки щомісяця за окремою програмою для кожної вікової групи школярів. Допоможуть в організації цієї роботи волонтери, що будуть працювати в дитячих садках, школах, інтернатах на добровільних засадах. Сьогодні на Харківщині, використовуючи досвід Росії, в рамках соціального партнерства з Головним управлінням освіти і науки облдержадміністрації, запроваджено профорієнтаційний проект «Волонтерський рух «Твої обрії» із залученням студентів-волонтерів ВНЗ педагогічного та психологічного профілю, попередньо провівши з ними підготовчу роботу. У перспективі – обов'язкове створення шкіл волонтерів.

Крім того, у всіх загальноосвітніх школах України будуть встановлені електронні профорієнтаційні термінали, які допоможуть школярам визначитися з вибором майбутньої професії. Ці термінали є спільною інноваційною розробкою Міністерства праці та соціального захисту, Міністерства освіти та науки, а також Державного центру зайнятості України. У меню терміналу міститимуться подані доступною мовою короткі відомості про трудове законодавство, перелік робочих місць для кожного регіону із зазначенням рівня зарплати, список усіх вищих і середніх спеціальних закладів, психологічні тести для дітей – одним словом, усе необхідне для того, щоб визначитися з вибором професії. Профорієнтаційні термінали з'являться в інтернатах, спецзакладах і місцях, які найбільше відвідує молодь. Їх інформаційна база оновлюватиметься через Інтернет. Це дасть змогу ліквідувати бар'єр доступності молоді до інформації про те, на що вона здатна, що їй можуть запропонувати, де можна себе реалізувати.

Таким чином, профорієнтація повинна набути статусу повноцінного навчального курсу, який молодь буде вивчати протягом свого становлення: від дитячого садка до професійно-технічного чи вищого навчального закладу.